

Foredrag i Oslo Militære Samfund mandag 1. desember 2014

Foto: Stig Morten Karlsen, OMS

**Anniken Huitfeldt,
Leder utenriks- og forsvarskomiteen**

"Status og utfordringer i utenriks- og forsvarssektorene sett fra komitelederens ståsted"

Kjære forsvarsvenner,

Fjoråret var preget av markeringer av Grunnlovens og Sjøforsvarets 200 års jubileum, 100 års markering for utbruddet av første verdenskrig, D-dagen og frigjøringen av Finnmark, og etableringen av Luftforsvaret i 1944. Disse markeringene gir oss alltid en mulighet til å se vår egen tid et historisk perspektiv. Vi får øye på forhold i vår samtid med forankring i vår fortid. På militærhistoriske begivenheter som har vært med på å skape vår identitet.

Sjøforsvarets jubileum minner om hvor avhengig Norge som kystnasjon er av en god marine som er i stand til hevde suverenitet. I årene som kommer vil dette bli ekstra viktig. Hendelsen i den svenske skjærgården viser at vi må være årvåkne i våre havområder. Det er behov for økt seiling fra Sjøforsvaret og Kystvakta. Og vi ser et Sjøforsvar med stor evne og vilje til å ta internasjonale oppdrag, enten det er piratjakt, eller frakt av kjemiske våpen som kunne bidratt til at katastrofen i Syria kunne vært enda mer alvorlig, om de hadde blitt værende.

I fjor lærte mange nordmenn langt mer om den dramatiske frigjøringen i Nord-Norge. Eldre fortalte for første gang om sine opplevelser til sine barnebarn. Frigjøringen av Finnmark ble en viktig påminnelse om et mer enn tusenårig godt naboskap til det russiske folk i nord. Det ble en svært viktig markering i et år hvor vi for første gang siden andre verdenskrig så et Russland som ville forandre Europas grenser ved bruk av militærmakt.

Da D-dagen ble markert, var norske veteraner til stede. Når vi i år skal feire 70-års jubileum for frigjøringen i 1945, blir det for mange siste gang de er blant oss og kan fortelle sin historie. I fjor døde Per Waaler som var den siste gjenlevende piloten som tok

av fra Fornebu 9. april da Tyskland angrep Norge. 8. mai i 2013 fikk jeg i oppdrag av daværende Forsvarsminister å tale for flere veteraner på Akershus festning. Der grep Per Waaler fatt i meg. Han var fortsatt overbevist om at vi hadde klart å slå tilbake nazistene hvis Norge hadde hatt et sterkere forsvar 9. april. Så derfor fikk jeg kjeft av han for at Ap ikke hadde gjort nok. Ja, altså ikke nå, men kjeft for at vi ikke hadde brukte nok på Forsvaret mellom 1935-1940. Men etter krigen, sa han har alle partiene har hatt forsvarsvilje. Så de siste 70 år var han fornøyd med Ap, sa han. Det var vel kanskje Jens Christian Hauge han siktet til.

For i år er det 100 år siden Arbeiderpartiets største forsvarspolitiker Jens Christian Hauge ble født. Jeg skal ikke si at han er et forbilde på alle områder. Da tror jeg Forsvarssjefen blir nervøs, for Hauge foretrakk å styre Forsvaret selv helt uten Forsvarssjef. Som ganske fersk Forsvarsminister kom nemlig den tidligere MILORG-sjefen Hauge i konflikt med flere av generalene. Hauge, for å bruke hans egne ord, hevdet "prinsipper som må være ukrenkelig i et demokrati, nemlig militærmaktens og de militære sjefers plikt til å underordne seg landets konstitusjonelle myndigheter: Regjeringen og i siste instans Stortinget." Hauge viste en sterk vilje og evne til politisk styring av Forsvaret. I ettertid er det lett å se at i de fleste av datidens stridsspørsmål knyttet til Forsvaret var det Hauge som hadde rett, og generalene som opponerte som tok feil.

Etableringen av Heimevernet, hvordan han bidro til økt forsvarsvilje generelt, moderniseringen av Forsvaret og hvordan han bygget opp luftforsvaret spesielt, og hvordan han brakte Norge inn i NATO har dannet grunnlaget for norsk forsvarspolitikk helt fram til i våre dager. Jeg mener politikere i dag har mye å lære av Hauges evne og vilje til å styre Forsvaret.

Og ikke minst var Hauge opptatt av norsk forsvarsindustri. Hauge var sentralt med i utviklingen av Kongsberg Våpenfabrikk og Raufoss Ammunisjonsfabrikker, blant annet som styremedlem i 30 år. 100 år etter hans fødsel vil jeg si at det å ta vare på det statlige eierskapet i disse bedriftene handler om mer enn eierskapspolitikk. Det handler om våre nasjonale interesser og vårt forsvar. Eierskap i disse bedriftene er mer enn butikk. Derfor trenger vi statlig nasjonalt eierskap og ingen ideologisk styrt privatisering. Vi må bevare det statlige eierskapet i Kongsberggruppen og NAMMO.

NRKs dramaserie om kampen om tungtvannet som ble sendt i går minner oss om hvor viktig det transatlantiske samarbeidet som senere ble NATO, er for Norges nasjonale sikkerhetsinteresse.

Min farfar og Jens Stoltenberg sin farfar satt i krigsfangenskap samme sted under 2. verdenskrig. Min farfar snakka lite om tiden i Polen, men etter at jeg ble leder av forsvarskomiteen og fikk møte mange veteraner, fikk jeg fornyet interesser for hans tid i fangenskap. Jeg leste hans dagbøker og oppsøkte stedet der han satt fengslet i Polen. Han opplevde et sterkt felleskap med de russiske krigsfangene, og lærte russisk av dem. Men han møtte dem aldri igjen. For etter krigen så han jernteppet lukket dørene mellom øst og vest.

Min generasjon fikk i vår politiske ungdom oppleve et annet Russland, hvor tidligere sovjetrepublikker ble løsrevet og fikk lov til å bestemme over det grunnleggende som frie nasjoner: Sin egen utenrikspolitikk. Sin egen alliansetilknytning. De meldte deg inn i NATO.

Jeg og mange i min generasjon har kanskje vært for overoptimistiske i vår tolkning av russisk politikk de siste årene. Nå ser vi et annet Russland. Et Russland hvor økonomien stagnerer og ledere ikke lenger klarer å levere økonomisk framgang. Da bygger de opp sin egen historiefortelling. En historie om en ydmyket nasjon som igjen må hevde seg og kreve innflytelse i sine nærområder. Som tidligere spilte rollen i et bipolar maktspill som

et motstykke til USA, men som i dag har en økonomi på størrelse med Italia og har blitt forbigått av land som Kina og Brasil. Med et vaklevorent mannsideal som ikke møter homofile med økende åpenhet, men tvert i mot ser på homofile som en økende trussel mot det nasjonale mannsideal og som vestens agenter. Som ikke lenger snakker om innovasjon og modernisering av økonomi og samfunn, men som moderniserer Forsvaret. Og en politisk ledelse som viser svakhet ved å hindre kritisk presse. Et land som mange unge mennesker med utdanning og skaperkraft forlater. For det går virkelig nedover med russisk økonomi. Den begynte før krisen i Ukraina. Nå forsterkes nedgangen av sanksjoner og oljeprisfall. De økonomiske realiteter kommer til å tvinge fram endringer. Men hva slags endringer, og om det blir til det bedre gjenstår å se.

Det har vært tverrpolitisk enighet om de restriksjoner økonomiske tiltakene som har blitt innført overfor Russland. Alle partiene har støttet dette. Vi støtter tiltakene, ikke kun fordi vi er lojale mot våre allierte, men fordi vi mener det er riktig å reagere på russiske politikk. Russland er vant til å forholde seg til en fast, konsekvent og forutsigbar linje fra norsk side.

Men det er ulike vurderinger blant våre allierte om hva slags strategi vi skal bruke videre. De tidligere østeuropeiske landene med sine dyrekjøpte historiske erfaringer, og andre NATO-land med sine erfaringer. I Norge har vi vår historie med et fredfullt forhold i mer enn tusen år. Og de siste femten-tjue årene har vi et utviklet langt tettere samarbeid innen forskning, redning og beredskap, miljøovervåking og atomsikkerhet, stor økning i antall grensepasseringer, økt handel og langt flere ekteskap mellom nordmenn og russere. Derfor har Norge egeninteresse av ikke å bidra til å øke konfliktnivået i nord.

Jeg så derfor med undring på at regjeringen lanserte sin nordområdesatsing under slagordet "Fra dialog til handling". Brodden mot tidligere utenriksminister Jonas Gahr Støre var vel ganske klar. Men i dag er vel dialog faktisk et mål i seg selv. Dialog er ikke noe vi bør gå bort fra. Dialogen våre lokalpolitikere i de nordligste fylkene har med lokalpolitikere på russisk side er viktigere enn noen gang. Både vi og russerne har interesse av å opprettholde internasjonal rettsorden i nord.

I NATO har vi et helt spesielt ansvar for å overvåke hva som skjer i nordområdene. Derfor trenger vi flere flygninger, ikke færre. Vi kan ikke godta reduksjon i aktiviteten som gjør at vi ikke har oppsyn med havområdene i nord, både i lufta og i sjøen. Våre allierte forventer at vi ivaretar vårt ansvar her.

Vi skal fortsette moderniseringen av Forsvaret for å styrke vår evne til suverenitetshevdelse dersom den skulle trues. Et reelt terskelforsvar gir stabilitet og forutsigbarhet. Vår etterretning må ha god kunnskap om aktiviteten i nord. Det er behov for økt tilstedeværelse og overvåking av våre havområder. Dette bidrar ikke til økt spenning.

Jeg er uenig med dem som snakker om en ny kald krig. Til det har vi i dag for mange felles interesser og et nært samarbeid på områder hvor vi ikke snakket sammen før 1990. Og ikke minst derfor er det viktig å forsøke å opprettholde en god dialog med Russland framover.

Så nærområdene er viktig. Men det er uten tvil internasjonal terrorisme og svake stater som er den mest sannsynlige trusselen mot vår sikkerhet i dag, ikke et ensidig angrep fra vårt store naboland i øst. Debatten og våre forsvars- og sikkerhetspolitiske prioriteringer må ta innover seg dette faktum. Vi må være villige til å spørre om både debatten og dagens prioriteringer i for stor grad tar utgangspunkt i den forsvarsstrukturen vi er **vant til å ha**, og i for liten grad tar utgangspunkt i den forsvarsstrukturen vi **trenger**, gitt endringene i trusselbildet, og at internasjonal terrorisme er den mest sannsynlige trussel mot landet vårt. Hæren har opparbeidet seg en betydelig kompetanse når det gjelder oppdraget i Afghanistan. Erfaringene fra Afghanistan må videreutvikles og styrkes i årene

som kommer. Terrortrusselen mot Europa er reell og spesialstyrkenes erfaringer kan bli viktig her hjemme. Heimevernet og resten av Forsvaret må derfor også ha en viktig rolle om å verne Norges suverenitet når det gjelder terrortrusselen.

Da NATOs nye generalsekretær Jens Stoltenberg tiltrådte var jeg ganske sikkert på at hans dagsorden var nedfelt i nærområdeinitiativet som han tok til orde for i 2008. Han skulle ta NATO hjem. Vi skulle ut av Afghanistan, og Russlands politikk overfor Ukraina skapte en ny dagsorden. Lysten på deltakelse i nye operasjoner var svak i mange Nato-land, og jeg begynte å skrive på en artikkel i som er hvor jeg skulle beskrive Stoltenbergs nye dagsorden med overskriften «Nå vender soldatene hjem». Men situasjonen i Irak og Syria med fremvekst av de verste terrorgruppene vi har sett, tvang fram en ny debatt om deltakelse i nye internasjonale operasjoner i sommer.

Å bestemme seg for å sende norske soldater til Irak, er ingen enkel avgjørelse. Oppdraget i Afghanistan ble mer krevende og langvarig enn vi hadde forutsatt, konsekvensene av deltakelsen i Libya ble ikke som vi ønsket, og erfaringene med amerikanernes invasjon av Irak i 2003 førte etter mange år ikke til bedring av sikkerhetssituasjonen for befolkningen. Erfaringene viser at selv om målet med en invasjon ikke er statsbygging, er det vanskelig å forlate et land uten et regime som kan ivareta sikkerheten til sine egne innbyggere.

Det å sende soldater ut på oppdrag er en av de vanskeligste beslutningene man tar som politiker. Men i dette i tilfellet ville vært enda vanskeligere å si nei. Det er åpenbart at situasjonen er svært uoversiktlig og vi kunne lett havnet i en situasjon der ISIL får bygget opp det fiendebildet de ønsker. Bildet av at her står det kristne vesten opp mot rettroende muslimer. Derfor var det en forutsetning for norsk deltakelse at vi fikk på plass en regjering i Bagdad med både Shia- og Sunnimuslimer, og at landene i regionen tok et betydelig ansvar. Når irakerne og kurdere ønsker hjelp til å trene egne soldater som skal forsvare sitt eget land, er det etter min vurdering vanskelig å si nei. Når ISIL står to mil utenfor Erbil, er det riktig å bidra med det norske soldater er gode til. Det er ikke mer moralsk høyverdig å si at fra norsk side gir vi kun humanitær hjelp. Deltakelse er ikke noe brudd med Norges humanitære linje, tvert i mot, vi har deltatt med norske soldater i internasjonale operasjoner før, som for eksempel Korea, Kongo, Libanon, på Balkan og Afghanistan. Samtidig som vi er en stor humanitær aktør. Det er altså ingen motsetning.

Jeg vil gi anerkjennelse til forsvarsministeren og utenriksministeren for det samarbeidet vi har hatt om dette oppdraget. God forankring gir våre soldater bred politisk støtte i et krevende oppdrag. Vi kan bidra med noe militært for å hjelpe irakerne til å ivareta egen sikkerhet. En varig løsning for stabilitet og sikkerhet i regionen krever en politisk løsning som involverer alle grupper.

Samtidig trappet vi opp bidraget i Afghanistan noe før jul. Erfaringene fra Irak tilsier at vi ikke bør trekke oss for tidlig ut av Afghanistan. De oppdragene vi har der er svært viktig, og våre soldaters innsats blir høyt verdsatt.

Vårt mål i Afghanistan, sammen med NATO-allierte og partnere, og med et klart FN-mandat, var å hindre at landet skulle bli brukt som base for internasjonal terror. Vi skulle også bidra til overføring av sikkerhetsansvaret til afghanske sikkerhetsstyrker, og å bistå Afghanistan gjennom et langsiktig utviklingsarbeid. Nå har afghanerne holdt valg og gjennomført et skifte – ikke uten vanskeligheter, men det har skjedd demokratisk og relativt fredelig. I over ti år har vi bistått valgte myndigheter i Afghanistan. Det er en innsats vi er enige om å evaluere for å lære av. En viktig avklaring fra regjeringen var nedsettelsen av et utvalg for å vurdere den samlede norske afghanistaninnsatsen. Vi trenger at de som har vært på bakken forteller om det de virkelig har opplevd. At de forteller oss også om de dårlige erfaringer, det som ikke gikk bra. Dette kan gi viktig kunnskap som trengs når vi skal bygge framtidens Forsvar. Kunnskap er viktig i framtidens forsvar.

Derfor stiller jeg meg også undrende til regjeringens store kutt i strategiske forskningsmidler. Våre kunnskapsmiljøer om Russland, om nordområdene, og om internasjonal terrorisme er verdensledende. Disse miljøene burde få mer ressurser, ikke færre.

Forsvaret av våre nærområder er vår hovedprioritet, men deltakelse i internasjonale operasjoner, sammen med våre allierte, er også viktig for sikkerheten i våre nærområder. Skal vi forvente hjelp av våre allierte, må vi stille opp når vi mener operasjonen er riktig og folkerettslig og nødvendig. Det handler om alliansesolidaritet, hvor våre nisjekapasiteter er etterspurt.

Et høyt forsvarsbudsjett handler om solidaritet i alliansen. Norge har gått fra å være en småstat til å bli en mellomstor makt i NATO-sammenheng. Mens de fleste land har kuttet i sine forsvarsbudsjetter, har Norge relativt sett økt våre budsjetter. Vi har investert mye i materiell, og var tidlig uten med å omstille Forsvaret. Vårt innkjøp av nye kampfly til Forsvaret er en betydelig investering. USA har et ønske om at Europa må ta mer ansvar for eget sikkerhet, mens de selv vender større oppmerksomhet mot Asia. Samtidig ønsker mange NATO-land en revitalisering av det transatlantiske samarbeidet, spesielt etter krisen i Ukraina. NATOs nye generalsekretær har økt fokus på at investeringer og økte budsjetter i alle NATO-land vil være viktig i tiden som kommer. Det handler om vår kollektive sikkerhet.

For snart et år siden holdt forsvarsministeren sin første linjetale i Oslo Militære Samfund. Det var en god tale med klare ambisjoner. Hun ville lukke gapet mellom retorikk og realitet. Snakke mer ærlig om forsvarets utfordringer og mangler. Bra! Men når hun presenterte årets forsvarsbudsjett og omtalte det som en «*historisk vekst*» og «*et historisk kapasitetsløft for det norske Forsvaret*», bidrar hun på egen hånd til å øke det gapet hun selv ønsket å lukke.

Økningen handler en varslet økning for å betale for nye kampfly til Forsvaret, og ikke særlig mer enn det. Kritikken mot et for lavt nivå var klar mens hun satt i opposisjon. Hun mente det ble bevilget for lite penger til Forsvaret, og at langtidsplanen var underfinansiert: " *Vi er villige til å betale for regjeringas beslutninger i motsetning til dem selv*" sa Eriksen Søreide om Stoltenberg-regjeringens budsjett. Selv foreslo Høyre 600 millioner kroner ekstra i 2013, i tillegg til det som lå inne i langtidsplanen. Langtidsplanens ambisjon for de neste to årene er en økning på 1,5 milliarder for hvert år. Søreides forsvarsbudsjett for i år ligger under det nivået hun tidligere mente var alt for lavt.

Jeg mener at Forsvaret er for viktig til å drive politisk spill med. I Arbeiderpartiets forslag til forsvarsbudsjett foreslår vi derfor det samme i opposisjon som vi gjorde da vi satt i regjering. Vi følger opp langtidsplanen. Det innebærer et litt høyere nivå enn forsvarsministeren. Vi må finansiere Forsvaret slik vi har vedtatt i langtidsplanen.

Men det er spesielt to forhold som jeg reagerer på i forsvarsbudsjettet for inneværende år. Det første er det såkalte ekstra effektiviseringskravet. I langtidsplanen har det ligget inne klare effektiviseringskrav til Forsvaret. Men nå innføres det ekstra effektiviseringskrav på 113 millioner i tillegg. Begrunnelsen er at hele offentlig sektor må effektiviseres, og når alle andre departementer får krav om dette, ja da må også Forsvaret effektiviseres. Men regjeringen tar ikke hensyn til følgende:

- a) Ingen deler av offentlig sektor har effektivisert mer enn Forsvaret de siste årene.
- b) Forsvarssektoren har ikke gjort annet enn å effektivisere og omprioritere de siste årene.
- c) Dette er jo brudd på avtalen i langtidsplanen for Forsvaret, for dette er jo ikke penger som Forsvaret får omdisponere til andre prioriterte tiltak.

Dette er ikke effektivisering. Det er et reelt kutt, som sammen med plastposeavgift og andre påfunn skal finansiere skattekutt.

Det er nok mange i denne forsamlingen som hadde store forventninger til Høyre før valget. Men glem aldri det at Forsvaret er en del av offentlig sektor, og de som vil kutte der, kutter også i Forsvaret. Jeg tror nemlig ikke Forsvarsministeren tror på det hun selv sier. Hun mener ikke at dette er en historisk økning. Hun er svært dyktig. Men denne gang forstår vi alle at hun rett og slett har tapt kampen om budsjettkronene. Kravene til interneffektivisering bidrar til kutt som i forskning og innovasjon, forsvarsindustri, bygg og anlegg. Kutt i støttefunksjoner rammer hele Forsvaret.

Økningene i år dekker først og fremst nye kampfly som det er enighet om på Stortinget. Den store utfordringen kommer neste år når den første virkelig store regningen for de nye kampflyene skal betales. Da vil vi virkelig få se om regjeringen evner å lukke gapet mellom retorikk og realitet.

Min hovedkritikk er likevel at regjeringen presenterer økte ambisjoner når det gjelder operativ evne og militær kapasitet uten å være villig til å betale for det. Regjeringen øker ikke budsjettet mer enn Arbeiderpartiet, men den øker forventningene til hva Forsvaret skal levere. Mitt inntrykk er at folk i Forsvaret lojalt følger opp de kravene til effektivisering som de pålegges. Det som oppleves som mest urimelig er likevel politikere som gir uttrykk for økte ambisjoner, men som ikke er villig til å betale for det. I stedet for mer penger, kommer ekstra krav om effektivisering. Det øker gapet mellom retorikk og realitet. Jeg vil derfor understreke viktigheten av å være villig til å finansiere det Forsvaret som faktisk er vedtatt, og at vi tilleggs-finansierer ikke-planlagte internasjonale operasjoner, slik at disse ikke belaster Forsvarets ordinære driftsbudsjett.

Den inneværende langtidsplanen for 2013–2016 er litt forenklet sagt Hærens og Luftforsvarets langtidsplan. At Hæren skal vokse seg sterkere i indre-Troms og på Rena, og at følger opp materiellprosjektene i Hæren. At forberedelsene til å ta imot våre nye Kampfly til Luftforsvaret holder tidsskjema og fremdrift.

Omstillingen i Luftforsvaret vil være den viktigste og mest krevende utfordring i regjeringens periode. Evner den politiske ledelsen og forsvarsledelsen å styre, forvalte og videreutvikle den kompetansen organisasjonen både besitter og har behov for? Vi må få på plass vedtatte strukturendringer i Luftforsvaret slik at vi er klare for å motta F-35 på Ørland høsten 2017.

Samtidig trengs tilstrekkelig tilgang på piloter med nødvendig antall flytimer på både gammelt og nytt system. Dette er den største gjennomføringsutfordringen i denne langtidsplanperioden. Tilgang på teknisk personell i Luftforsvaret vil fortsatt være en utfordring. Vi har ikke råd til forsinkelser, eller omkamper på stortingsvedtakene om struktur. Dette er et stort politisk ansvar, og et ledelsesansvar på alle nivåer i Forsvaret.

I 2015 er det to vesentlige utredninger som vil få stor betydning for Forsvaret framover. For det første, som vanlig har Forsvarssjefen fått i oppdrag å utarbeide et nytt fagmilitært råd noen måneder tidligere enn vanlig. At dette er offentlig, er ikke noe nytt. Det er klokt at det er åpenhet rundt dette, og jeg er enig med Forsvarsministeren om at vi trenger mer debatt. For det andre er det nedsatt en ekspertgruppe som skal komme med et «innspill i debatten om Forsvarets forutsetninger for å kunne løse sine mest krevende utfordringer knyttet til sikkerhetspolitisk krise og krig». Dette er et svært viktig arbeid. Dette vil danne grunnlag for en ny langtidsplan.

Forsvarsministeren snakker om behovet for «økt dybde og utholdenhet i strukturen». Det kan vanskelig forstås på annen måte enn økt ambisjon fra regjeringen. Flere besetninger på Fregatter og i Kystvakt, en større Hær, og å sikre kritisk teknisk personell og nok piloter i Luftforsvaret, kompetanse og kapasitet i etterretningstjenesten, forbyggende

sikkerhetsarbeid i NSM og et styrket Cyberforsvar, samt en styrket og effektiv understøttelse av hele forsvarsstrukturen i FLO.

Linge-karere og Milorg-veteraner deltok da Heimevernet ble organisert slik at man raskt kunne mobilisere forsvarsstyrker mot overraskende angrep hvor som helst i landet, derav HV sitt gamle motto "Overalt Alltid". Det ligger et potensiale i Heimevernets landsdekkende organisasjon, blant annet som en støttespiller for dagens spesialstyrker. Slik det var arbeiderpartistatsråd Jens Chr. Hauge som etablerte Heimevernet, var det Arbeiderpartiets Marit Nybakk, daværende leder i Forsvarskomiteen, som tok initiativet til Kvalitetsreformen i Heimevernet. Endringene i trusselbildet gjør det absolutt aktuelt å tenke nytt rundt Heimevernets oppdrag og organisering. Jeg savner fortsatt fremdrift og gjennomføringskraft i arbeidet med den nye bistandsloven om Forsvarets støtte til politiet. Jeg ser i 2015 og 2016 frem til både ekspertgruppens vurdering denne våren, Forsvarets fagmilitære råd denne høsten, og aller mest regjeringens oppfølging og vurdering våren 2016 i form av en ny langtidsplan til Stortinget. Jeg har store forventninger til hva Forsvarsministeren og regjeringen legger i «økt dybde og utholdenhet i strukturen».

Jeg forventer at disse utredningene legger opp til en økning i vår operative evne, og ikke bare økning for å finansiere de nye kampflyene. Hvis vi først mener den sikkerhetspolitiske situasjonen krever at vi øker våre ambisjoner, må vi være villige til å betale for det. Det må være sammenheng mellom retorikk og realitet. Ettersom det fagmilitære rådet foreligger 1. oktober noen dager før statsbudsjettet legges fram, forventer jeg at Forsvarsministeren har såpass god kontakt med Forsvarssjefen slik at budsjettet bygger på det ambisjonsnivået som blir presenter i det fagmilitære rådet.

Forsvaret står overfor en stor investering de nærmeste årene i nye kampfly. Regjeringen varslet rett før jul at den nå har tatt en beslutning om konseptvalg for fremtidens ubåtkapasitet. Det som nå utredes i departementet er en nyanskaffelse. Det er bra. En kyststat som Norge må ha moderne ubåter. Det er en svært viktig strategisk verktøy. Innen utgangen av 2016 skal det fremmes en anbefaling om den fremtidige ubåtkapasiteten. Dette vil ha vesentlig innvirkning på arbeidet en ny langtidsplan etter 2016.

At endringer i den sikkerhetspolitiske situasjonen har medført endringer i forsvarsbudsjettet har Norge stått overfor tidligere, blant annet ved utbruddet av Korea-krigen i 1950. Da fremmet regjeringen forslag om en ekstrabevilgning til beredskapstiltak over 2,5 år som nær tilsvarte et årlig forsvarsbudsjett. Stortinget sluttet seg til. Jeg regner med at endringer i den sikkerhetspolitiske situasjonen er årsaken til at Forsvarsministeren ønsket å få det fagmilitære rådet noe tidligere enn før. Arbeiderpartiet vil være åpne for å finne brede løsninger i forsvarspolitikken og finansiere oppfølgingen av økte ambisjoner i langtidsplanen på grunn av et endret sikkerhetspolitisk bilde. Beredskap- og sikkerhet må prioriteres fremfor skatteutt.

Siden jeg startet i utenriks- og forsvarskomiteen har jeg møtt et Forsvar med stort engasjement for våre veteraner. Og jeg har møtt flere aktører som Veteran-møter-veteran, Veteranforbundet SIOPS, Forsvarets veteransenter på Bæreia, og mange enkeltpersoner med et stort engasjement for våre veteraner. Jeg vil takke dem for deres engasjement og for den viktige jobben de gjør.

Samtidig vil jeg uttrykke dyp anerkjennelse og respekt for de kvinner og menn som påtar seg krevende militære oppdrag på vegne av det norske fellesskapet, og vi skal aldri glemme dem som har betalt den høyeste prisen for norsk deltakelse i internasjonale operasjoner. I Afghanistan har vi mistet 10 gode soldater. I Libanon enda flere.

Neste år avsluttes også undersøkelsen om våre veteraner fra Libanon. Da kommer vi til å få vite om mange vi har forsømt både fra Forsvaret og fra helsetjenestens side. De gikk inn i et oppdrag som var mer krevende enn mange hadde forventet, med de

begrensningene det er å operere som fredsbevarende styrker. Jeg håper at de som deltok vil fortelle oss hva som ikke gikk bra. Mange mistet sitt liv. Det er krevende å delta i FN-opdrag.

2014 ble året med flere store humanitære kriser. Det krever et sterkere støtte til FN fra norsk side. Mens FN-operasjoner på 90-tallet hadde en deltakelse på 50 prosent fra NATO-land, er NATO-landene bidrag i dag omtrent 2 prosent. Jeg mener det er riktig å styrke norsk deltakelse i FN-operasjoner. Blant ti på topp listen over personell til FN-operasjoner, er det ingen vestlige land. Arbeidet med å bygge opp svake stater og ivareta innbyggernes sikkerhetsbehov, kan være en viktig oppgave for Norge. Jeg er spesielt stolt over at Generalmajor Kristin Lund ble utnevnt til sjef for FN-styrken på Kypros. At hun er den første kvinne i en slik stilling viser at vi tross alt har kommet lenger i Norge enn i mange andre land.

I Forsvarets 21 enheter, er det kun en kvinnelig sjef. Ingen annen del av samfunnet vårt er så mannsdominert som Forsvaret. Jeg vet at ønsket om forandringer er stort i Forsvaret. Men jeg vil advare dem som tror at kjønnsnøytral verneplikt nå er nok til å øke rekrutteringen av kvinner til Forsvaret. Forsvaret kommer jo ikke til å rekruttere kvinner som generelt er mindre motiverte enn menn til førstegangstjeneste. Forsvaret må derfor fortsette arbeidet med å endre kultur og holdninger for at flere kvinner skal ville satse på en karriere i Forsvaret.

Jeg vet en del kvinner i Forsvaret som insisterer på alltid å bli behandlet likt som menn. Min påstand er likevel at Forsvaret ikke kommer lenger hvis vi bare tar sikte på å rekruttere de jentene som synes det er greit å være en av gutta.

Jeg tror det er mange som tenker at hvis vi behandler kvinner og menn helt likt, så får vi likestilling. Jeg tror det er en misforståelse. Skal Forsvaret rekruttere flere kvinner må man behandle kvinner og menn ulikt fordi vi er forskjellig. Jeg har hatt flere samtaler med Per Mathias Høgmo som har trent både menn og kvinner i toppfotball og Inge Andersen som har trent både kvinner og menn på toppnivå i langrenn. De sier det samme. Det å få kvinnelige og mannlige utøvere til å yte maksimalt er som å være trener i helt ulike disipliner. Gutta har en større tendens til en slags kollektive innstilling, som liker en trener som bestemmer at alle skal gjøre det samme uten noen ytterligere begrunnelse. Mens kvinner vil ha en begrunnelse for hvorfor de skal gjennom de ulike aktivitetene, og de har større forventninger til individuell tilbakemelding.

På bakgrunn av deres erfaringer fra å trene unge kvinner og menn i idrett og min erfaring fra å skolere ungdom i politisk arbeid, utviklet vi i fellesskap følgende satt-på-spissenhypotese: Kvinner som ikke får tilbakemeldingen på en oppgave, går ut fra at hun ikke har levert, mens menn som ikke får tilbakemelding tenker at dette gikk jo bra, for jeg fikk jo ikke kjeft. En mannlige leder som kun er vant til å lede menn, må forandre seg dersom det kommer en eller flere kvinner inn i gruppa hans. Han er ikke en kjønnsnøytral leder hvis han kun har lært seg å lede menn.

I tillegg har Forsvaret svært høye krav til pendling og opphold i utlandet. Det er langt fra noe kjønnsnøytralt krav hvis du har familie. Jeg har møtt mange tøffe forsvarskoner som har tatt støyten hjemme når mannen er på øvelse, vært ukependler eller er på utenlandsoppdrag. Dere kan si hva dere vil, men tilgangen på mannlige ektefeller som er villig til å ofre det samme for kona er ikke like stort. Så kan vi godt si at kravene er nøytrale, men i realiteten er de jo ikke det. For at kvinner skal nå toppsjiktet i Forsvaret må hun ha en mann som tar 50 prosent av jobben hjemme. Da går det. Men hvis det krever en ektefelle som tar 80 prosent av jobben hjemme slik mange forsvarskoner har gjort, kan dere altså bare glemme det. Det skjer ikke. Da blir det ikke bedre enn en av 21 kvinnelige topledere i årene som kommer heller. Morgendagens menn kommer heller ikke til å prioritere slik. Det er nemlig ganske langt også mellom de konene i dag som er villig til å gjøre 80 prosent av jobben hjemme.

Det har alltid vært vanskelig å kombinere militær karriere med familie. Det veit jeg ganske mye om. På veggen her henger bilde av en av mine forfedre. Min tipptipptippoldefar, født så tidlig som i 1719. Sammenliknet med de aller fleste er det ganske få generasjoner på 300 år. De fleste hadde stillinger i Forsvaret og mange fikk barn først når de var godt over 40. Men menn har jo generelt mye bedre tid enn kvinner. Slekta mi ble ført videre fordi menn kan få barn til de er godt oppi åra. Forsvaret kan ikke satse på å få tak i kvinner som bruker tida si på samme måte som mine forfedre.

Det er bra at Forsvarsdepartementet nå har lansert en ny HR-strategi. Vi trenger en forsvarsorganisasjon som har kompetanse tilpasset vår tid. Jeg savner mer tydelig fremdrift i kompetansearbeidet, særlig utredningen om personellordninger, og at dette arbeidet sikrer god dialog med arbeidstakerorganisasjonene.

Jeg er også opptatt av at det sikres forutsigbarhet for at ansettelse i Forsvaret skal være en trygg ansettelse for både militært og sivilt ansatte. Og at pensjonen skal være trygg. Regjeringen har lovet dialog og åpenhet om utfordringene i Forsvaret. En utfordring er at den varslede bortsetting av renhold i Forsvarsbygg ikke ser ut til å involvere arbeidstakerorganisasjonene. Det er usikkert om dette blir billigere, og de sikkerhetsmessige sidene og kostnader knyttet til sikkerhetsklarering er høyst uklart. De historisk interesserte vil huske at Dreyfus-affæren startet i oktober 1894 med at vaskekona Marie Bastian stjal innholdet i papirkurven til den tyske militærattacheen i Paris, og avslørte at det fantes en spion i den franske hæren. Så renholdere skal ikke undervurderes.

Jeg tror ikke svekkete pensjonsrettigheter for sivilt og militære ansatte er rett vei å gå for å skaffe kompetansen Forsvaret trenger i fremtida. Jeg er for effektivitet i Forsvaret, og utelukker ikke behov for fortsatt reform, endringer og omstilling for å styrke den operative evnen. Men å gå løs på pensjonen til ansatte er feil vei å gå for sivilt og militært ansatte i Forsvaret, og vil ikke sikre Forsvaret nødvendig kompetanse i fremtida. Du trenger ikke å se på kampanjen «*For alt vi har og alt vi er*» for å forstå at å forvalte, videreutvikle og beholde den sivile og militære kompetansen til menneskene vi har i Forsvarssektoren i dag, ikke blir ivaretatt med angrep på våre ansatte sine pensjonsrettigheter.

Vi sier ofte at norsk utenrikspolitikk ligger fast, men det bør den ikke. I en verden som endrer seg, må vi ofte endre politikk, men vi må være forutsigbare og stå fast ved våre verdier.

Innsats for fred og forsoning kan begrense menneskelige lidelser og hindre spredning av terror og kriminalitet, det er også i vår opplyste egeninteresse. Engasjement for disse sakene som tidligere ble sett på som ren idealisme, gir oss i dag en sterkere stemme internasjonalt. Vi blir en viktigere nasjon enn det størrelsen tilsier, fordi vi har et engasjement ut over oss selv. Derfor trenger vi et sterkt Forsvar, både for å ivareta våre forpliktelser i hele landet og spesielt i nord og for å kunne ta internasjonale oppdrag. Det vil kreve økt engasjement for forsvarspolitik i årene som kommer.

Jens Christian Hauge brukte ofte denne talerstolen i Oslo militære Samfund. Han sa det slik: «*Det er dyrt å bygge opp et forsvar. Men det er en trygdepemie og vi kan og vi må tåle det fordi det er nødvendig.*» Etter annen verdenskrig var det stor oppslutning om behovet for å bygge et sterkt Forsvar. Vår oppgave er å bygge opp under denne forståelsen i dag.